

عقب راندن ایران از سوریه: فراتر از «نیروی نظامی»

به قلم [حنین غدار](#) ([/fa/experts/hnyn-ghdar-0/](#)), [دنا استرول](#) ([/fa/experts/dna-astrowl/](#))

۲۲ ژانویه ۲۰۱۹

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/pushing-back-iran-syria-beyond-boots

العربية (/policy-analysis/altsdy-layran-fy-swrya-aljz-1-ma-bd-aljizm/)

درباره نویسنده

[حنین غدار](#) ([/fa/experts/hnyn-ghdar-0/](#))

حنین غدار هموند فریدمن در برنامه گدولد در انستیتو واشنگتن است که بر سیاست کشورهای عربی متمرکز است. در این برنامه، مطالعات او در حوزه سیاست‌های شیعیان در سرزمین شام است.

[دنا استرول](#) ([/fa/experts/dna-astrowl/](#))

دنا استرول هموند ارشد در انستیتو واشنگتن و عضو برنامه بث و دیوید گیدولد برای سیاست عربی است. او به عنوان عضو ارشد کمیته روابط خارجی سنا، در حوزه خاورمیانه، شمال آفریقا و ترکیه کار کرده است.

تحلیل کوتاه

تهران به جز مداخله نظامی در سوریه طیف وسیعی از تاکتیک‌های اقتصادی و اجتماعی را نیز برای گسترش نفوذ خود در سوریه دنبال کرده است. اما واشنگتن هنوز هم می‌تواند با کمک‌های هدفمند تحریم‌های خلاقانه و تبلیغات راهبردی ایران را در سوریه عقب براند.

مایک پمپئو وزیر خارجه ایالات متحده در سخنرانی خود در قاهره در تاریخ ۱۰ ژانویه تأکید کرد که آمریکا «تا لحظه‌ای که آخرین سرباز ایرانی از سوریه رانده شود از دیپلماسی و همکاری با متحدانش استفاده خواهد کرد». تأکید بر «سرباز» ایرانی این نکته را برجسته می‌سازد که واشنگتن و متحدان منطقه‌ای از مدت‌ها قبل بر وجوه نظامی حضور ایران در سوریه تمرکز کرده‌اند. یعنی اعزام نیرو برای اطمینان از بقای رژیم اسد، تهدید اسرائیل و حفظ پل‌های زمینی که تهران را از طریق بغداد و دمشق به بیروت وصل کند.

با این حال رهبران ایران نیز درک می‌کنند که حفظ نفوذ درازمدت آنها در سوریه به امکاناتی بیش از ابزارهای نظامی نیاز دارد. به همین دلیل در سوریه نیز درس‌هایی را که از تجربه خود با حزب‌الله در لبنان آموخته‌اند به کار می‌برند. در لبنان این گروه نیابتی ایران نه تنها جایگاه خود را از نظر نظامی بلکه از نظر سیاسی، مذهبی و فرهنگی نیز تحکیم بخشیده است. تهران برای تعمیم این الگو به سوریه تلاش‌هایش را در دو عرصه دنبال می‌کند:

(۱) خریداری ملک و زمین تغییر بافت جمعیتی توسعه شبکه‌های تدارکاتی میان دمشق و مرز لبنان با هدف غایی تاسیس یک حوزه جغرافیایی شبیه به پایگاه حزب‌الله در حومه جنوبی بیروت.

(۲) افزایش برنامه‌های اجتماعی، مذهبی و اقتصادی طراحی شده برای جذب گروه‌های اجتماعی محرومی که ممکن است از نظر

ایدئولوژیک با تهران همسو نباشند اما گزینه‌های قابل اتکای دیگری نیز ندارند.

اگر مقابله با حضور ایران در سوریه اولویت ایالات متحده باقی بماند سیاست‌گذاران باید هر چه زودتر روش‌های جدیدی برای مقابله با قدرت نرم ایران در سوریه برگزینند.

مصادره املاک سنی‌ها در غرب سوریه

ایران برای امن‌سازی دمشق حومه آن و نواحی بین زیارتگاه «حضرت زینب» تا مرز لبنان سرمایه‌گذاری هنگفتی کرده است. از نظر تهران این کار مستلزم تغییر منظم بافت جمعیتی است. در طول سال گذشته گروه‌های سنی وادار به ترک خانمان دیرینه خود شده‌اند و مردمانی که نسبت به ایران و اسد نظر مساعدی دارند جای آنها را گرفته‌اند.

رژیم اسد قانون شماره ۱۰ را در آوریل گذشته وضع کرد تا به این اقدامات صورت قانونی بخشد. این قانون به مالکان سوری دارایی‌های غیرمنقول سی روز فرصت می‌دهد که با مراجعه به ادارات محلی رژیم شخصاً مالکیت بر ملک خود را ثبت کنند اقدامی که آشکارا تلاشی برای غصب زمین‌های سنی‌هایی است که بیشترین شمار آوارگان جنگ را تشکیل می‌دهند و عمدتاً قادر نبوده‌اند و یا نمی‌خواسته‌اند ظرف مهلت اعلام‌شده بازگردند و ملک خود را ثبت کنند. حزب‌الله و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران از این وضعیت برای خرید شمار زیادی از خانه‌های این افراد سوءاستفاده کرده‌اند. بنا به گزارش‌ها به نقل از مقامات سوری در سه سال گذشته بیش از هشت هزار خانه در منطقه دمشق به مالکیت شیعیانی درآمده که اهل سوریه نیستند.

ایران همچنین مساجد محلی سنی‌ها را به مراکز مذهبی و زیارتگاه شیعیان تبدیل می‌کند و همزمان سالن‌های اجتماعات مساجد و مدرسه‌های تازه شیعی می‌سازد. روایات محلی حاکی از آن است که رژیم اسد برخی از این مراکز شیعی را در نواحی تحت کنترل روسیه تعطیل کرده اما نتوانسته این کار را در نواحی تحت کنترل ایران در اطراف دمشق و زیارتگاه حضرت زینب انجام دهد.

گسترش نفوذ به جنوب و شرق

ایران بیرون از پایگاه در حال شکل‌گیری‌اش در اطراف دمشق بر استحکام پل زمینی خود در سراسر سوریه و کنترل مرز این کشور با عراق متمرکز است. از آن‌جا که موافقتنامه اردن-روسیه-آمریکا در جنوب سوریه سال گذشته بر هم خورد نیروهای اسد (به کمک مسکو) روی جنگجویان و مردم محلی فشار آورده‌اند تا توافق‌های آشتی را بپذیرند و به نواحی تحت کنترل مخالفان در شمال غرب سوریه کوچ کنند. ایران از این جابه‌جایی اجباری جمعیت به سود خود بهره‌برداری کرده اما با توجه به بافت قبیله‌ای و سنی‌مذهب این جمعیت از انواع راهکارهای متفاوت استفاده کرده است.

در طول شش ماه گذشته ایرانی‌ها پست‌های نظامی و شبکه‌های امنیتی در سراسر استان درعا در جنوب غرب ایجاد کرده‌اند. همزمان همراه با گروه‌های نیابتی‌شان که به حزب‌الله وفادارند حداقل در این استان هشت مرکز مذهبی شیعی و پنج مدرسه دینی ساخته‌اند. بنا به گزارش‌ها ایران با درک وضعیت نابسامان اقتصادی و امنیتی به جوانان سنی ساکن این منطقه پیشنهاد شغل می‌دهد. بی‌آنکه آنها را مجبور به شرکت در فعالیت‌های مسلحانه کند. بسیاری از این جوانان بیکار در برابر حقوقی تقریباً برابر دویست دلار در ماه ترجیح می‌دهند به نیروهای شبه‌نظامی ایرانی بپیوندند و نقشی غیررسمی ایفا کنند تا آن که دستگیر شوند به خدمت نظامی اجباری بروند و یا به دست رژیم اسد به قتل برسند.

در شرق و در منطقه دیرالزور ایران در خصوص قبایل منطقه راهبردی تعاملی اتخاذ کرده و وفاداری مردم محلی را در مقابل فراهم آوردن کمک‌های مادی جلب می‌کند. مثلاً بسیاری از اعضای قبیله سنی البقاره که سابقه ارتباط آنها با تهران به سال ۱۹۸۸ باز می‌گردد حالا علناً با ایران برای تاسیس مدارس و مراکز مذهبی شیعی همکاری می‌کنند.

نفوذ از طریق آموزش

تحول دیگری که نشان از هدف ایران برای تثبیت حضور بلندمدت و چندنسلی در سوریه دارد تصمیم رژیم اسد برای گشایش دیپارتمان‌های زبان فارسی در چند نهاد آموزشی از جمله دانشگاه دمشق دانشگاه بعث در حمص و دانشگاه تشرین در لاذقیه است. دوره‌های آموزشی این دیپارتمان‌ها با مجموعه‌ای از مشوق‌ها برای افزایش شمار شرکت‌کنندگان سوری همراه است. دانشجویان لازم نیست برای شرکت در این دوره‌ها در برنامه درسی کامل آن ثبت‌نام کنند. نوجوانان پایین‌تر از سن دانشگاه پذیرفته می‌شوند. شهریه معمول دانشگاه برای این دوره‌ها ممکن است دریافت نشود و این کلاس‌ها شامل سفر به ایران نیز هست.

در سطح پیش از دانشگاهی نیز ایران مدرسه‌های زبان و کالج‌هایی در دمشق حماة و دیرالزور باز کرده است که به دانش‌آموزان برای شرکت در این برنامه‌های آموزشی مشوق‌های پولی ارائه می‌کند.

گسترش درجه سیاست‌گذاری ایالات متحده

بحث سوریه در دولت آمریکا در حال حاضر بر مسائل مرتبط به جدول زمانی و شرایط خروج نیروهای آمریکایی متمرکز است اما این موضوع بحث سوریه را از نظر جغرافیایی به شمال و شرق و به شکلی نالازم به امور و ابزار نظامی محدود می‌کند اگر دولت آمریکا مصمم به عقب راندن ایران از سوریه است زمان آن رسیده که اقداماتی غیرنظامی را به‌ویژه در موارد زیر در نظر بگیرد:

- **ازسرگیری کمک‌های آمریکا برای ایجاد ثبات:** در ماه اوت ۲۰۱۷ واشنگتن بیش از ۲۰۰ میلیون دلار کمک را تعلیق کرد که برای ثبات محل‌هایی اختصاص داده شده بود که از چنگ دولت اسلامی آزاد شده بودند گرچه عربستان سعودی و دیگر کشورها وعده داده‌اند که این شکاف مالی را جبران کنند اما ازسرگیری کمک‌های آمریکا به گروه‌های سوری می‌تواند بدیلی برای کمک‌های ایران فراهم کند به‌خصوص در زمینه حفاظت از غیرنظامیان ایجاد اشتغال آموزش و خدمات اولیه حتی بدون حضور نیروهای نظامی آمریکایی هم وزارت خارجه و آژانس آمریکایی توسعه بین‌المللی (USAID) برنامه‌های مهمی برای فراهم‌آوری کمک به مناطق صعب العبور و نظارت بر کمک‌رسانی ایجاد کرده‌اند که این برنامه‌ها باید به سطوح بالاتر و مفیدتر توسعه یابند
- **تعیین شرایط بازسازی از سوی آمریکا:** دولت آمریکا بر این موضع اصرار دارد که تنها زمانی به بازسازی سوریه کمک خواهد کرد که ایران از سوریه خارج شده باشد و فرایند سیاسی بنیادینی با هدف خاتمه دادن به جنگ در جریان باشد ولی تردیدهایی که در خصوص وعده‌های آمریکا به سوریه وجود دارد مبنی بر اینکه چه بسا تا رسیدن به نتیجه دنبال نشود و نیز تردیدهای مشابهی در مورد بحث گسترده تر کمک‌های خارجی آمریکا معنابخشی به چنین وعده‌هایی را بدون ارائه جزییات کافی دشوار می‌سازد بنابراین مقامات دولتی باید حجم و دامنه کمک‌های آمریکا را –که مشروط به موافقت کنگره خواهد بود– به‌روشنی مشخص کنند چنین چشم‌اندازی باید با طرح‌هایی مشخص برای تقسیم مسئولیت با دولت‌های همسو در اروپا و خاورمیانه سازمان‌های مالی بین‌المللی و سازمان ملل همراه باشد ارائه جزییات مشخص مشوق‌های ملموسی برای ایجاد شکاف میان سوریه و ایران فراهم خواهد کرد
- **اعمال تحریم‌های هدفمند بر افرادی که آگاهانه از فعالیت‌های غیرنظامی ایران حمایت می‌کنند:** سال‌هاست که کنگره آمریکا از طریق قوانینی مثل «قانون سزار در حفاظت از غیرنظامیان سوری» تحریم‌هایی را اعمال کرده که از آن‌جمله است تحریم هر گونه نهاد تامین‌کننده قطعات هواپیما که به رژیم اسد امکان ادامه پرتاب بمب بشک‌های و کاربرد تسلیحات شیمیایی را بدهد این قانون همچنین تحریم سرمایه‌گذاران دخیل در بقای اقتصادی رژیم اسد را نیز شامل می‌شود این طرح‌های خلاقانه می‌تواند به فعالیت‌های غیرنظامی نیز تعمیم داده شود از جمله وضع تحریم‌های جدید علیه شرکت‌هایی که به نهادهای ایرانی برای ساخت‌وساز در اراضی مصادره‌شده تحت قانون شماره ۱۰ پول و یا امکانات دیگر ارائه می‌کنند عواقب انتخاب باید کاملاً روشن باشد: اگر شرکت‌ها تصمیم بگیرند از دستور کار ایران در سوریه حمایت کنند از معامله در اروپا آمریکا و یا دیگر کشورهای خاورمیانه محروم خواهند شد
- **استفاده از تبلیغات راهبردی و کارزارهای آگاهی‌بخشی برای مقابله با دستور کار فرهنگی و آموزشی ایران:** سیاست‌گذاران با درک روش کار ایران در سطح محلی می‌توانند با طراحی کارزارهای هدفمند سابقه ایران را به عنوان یک شریک غیرقابل اتکا برجسته کنند –از عادت دیرینه تحویل کار قبل از نهایی شدن آن در دیگر کشورها تا هدف غایی آن که تسلط سیاسی و تحصیل اراده خود در آینده است– در حال حاضر رسانه‌های آمریکایی شاید تاثیرگذارترین وسیله برای انتقال این پیام نباشند اما واشنگتن هنوز هم به شبکه رسانه‌های آزاد سوری که قبلاً ایجاد کرده دسترسی دارد و می‌تواند از شیوه‌های دیگر همکاری گروهی و مردمی در این راستا بهره بگیرد مثلاً بی‌کفایتی رژیم ایران در مسائل زیست‌محیطی و مدیریت آب در کشور خود اثبات شده است بنابراین کمک به رسانه‌های محلی سوری برای گزارش این عملکرد می‌تواند نسبت به جلب کمک از ایران در مناطق کم‌آب سوریه تردید ایجاد کند تهران به برهم زدن بازارهای خارجی از طریق ارائه کالاهای مصرفی زیر قیمت واقعی شهرت دارد (مثلاً در جنوب عراق) بنابراین سیاست‌گذاران باید کشاورزان و تولیدکنندگان سوری را نسبت به عواقب معامله با ایران و انقیاد اقتصادی ناشی از آن آگاه کنند
- **شکل دادن به شرایط ازسرگیری تعامل عربی:** اخیراً چند دولت منطقه به سوریه نزدیک شده‌اند با این استنباط که با توجه به حمایت بی‌قیدوشرط روسیه و ایران رژیم اسد رفتنی نیست اما امارات متحده عربی و بحرین در حال بازگشایی سفارت‌های خود در دمشق هستند لبنان برای دعوت سوریه به نشست اقتصادی اخیر کشورهای عربی در بیروت پادرمیانی کرد تونس اولین خط پرواز خود به دمشق را آغاز کرده است اردن گذرگاه مرزی «نصیب» را باز کرده که راه را برای تجدید روابط تجاری به ارزش میلیاردها دلار هموار می‌کند و بحث‌ها بر سر عضویت دوباره سوریه در اتحادیه عرب از اما و اگر گذشته و فقط مانده که چه زمانی عملی شود این روابط حسنه نباید برای سوریه رایگان تمام شود دولت آمریکا باید بر این کشورها فشار آورد تا قبل از بازگشایی سفارت‌هایشان

شرایط خاصی را مطالبه کنند مثل بازگرداندن املاک که مطابق قانون شماره ۱۰ غصب شده اند و بسته شدن نهادهای مذهبی تحت حمایت ایران

*حنین غدار پژوهشگر و روزنامه‌نگار پیشکسوت لبنانی هموند مهمان در انستیتو واشنگتن است
*دنا استرول هموند ارشد در برنامه گدولد انستیتو برای سیاست جهان عرب است

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Iran Takes Next Steps on Rocket Technology

فوریه ۲۰۲۲ ۱۱

Farzin Nadimi

(/policy-analysis/iran-takes-next-steps-rocket-technology)

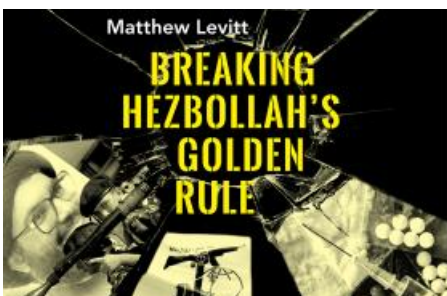
BRIEF ANALYSIS

Saudi Arabia Adjusts Its History, Diminishing the Role of Wahhabism

فوریه ۲۰۲۲ ۱۱

Simon Henderson

(/policy-analysis/saudi-arabia-adjusts-its-history-diminishing-role-wahhabism)

ARTICLES & TESTIMONY

Podcast: Breaking Hezbollah's Golden Rule

فوریه ۲۰۲۲ ۹

TOPICS

(fa/policy-analysis/dmkrazy-w-aslah/) ديمقراسى و اصلاح (fa/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/) عرب و اسلام سياسى

(fa/policy-analysis/syast-amryka/) سياست آمريكا (fa/policy-analysis/anrzh-y-w-aqtsad/) انرژى و اقتصاد

REGIONS & COUNTRIES

(fa/policy-analysis/swryh/) سوريا (fa/policy-analysis/lbnan/) لبنان (fa/policy-analysis/ayran/) ايران